

EFSANELERİN SIRP MİLLİYETÇİLİĞİ VE BALKANLARDAKİ ÇATIŞMALARDA ROLÜ

ÖZET

Pek çok ulus tarihsel olaylar ve efsaneler aracılığı ile ulus olma bilincini gerçekleştirmektedir. Çalışmamızda özel olarak ilgilendiğimiz Sırp milliyetçiliğinin arka planında yer alan efsaneler incelenmiştir. Ulus olma bilincinin yanı sıra efsanelerin milliyetçiliğin yükselmesinde de rolü yadsınamaz bir gerçek olmuştur. Bu çalışmada, efsanelerin Balkanlardaki çatışmalarda nasıl bir rolünün olduğu değerlendirilmiştir. Özellikle Miloseviç döneminde efsanelerin ön plana alınması ile birlikte Balkanlarda çatışmalar ve krizler incelenmiştir. Miloseviç'in 1989 yılındaki tarihi konuşmasının Sırp lar üzerinde etkisi ve diğer ardıl cumhuriyetlerde milliyetçi liderlerin Balkanlarda iktidara gelmesinin Yugoslavya'nın dağılma süreci ile nasıl bir ilişkisi olduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Büyük Sırbistan, Ardıl Cumhuriyetler, Balkanlar, Yugoslavya, Efsaneler, Mitler*

ABSTRACT

Many nations realize the consciousness of becoming a nation through historical events and legends. In our study, legends on the background of Serbian nationalism, which we are particularly interested in, have been examined. In addition to the awareness of being a nation, the role of legends in the rise of nationalism has been an undeniable fact. In this study, it was evaluated how legends played a role in the conflicts in the Balkans. Conflicts and crises in the Balkans were examined, especially with the legends being brought to the fore during the Milosevic era. The impact of Milosevic's historical speech in 1989 on Serbs and how nationalist leaders came to power in the Balkans in other successive republics were evaluated in relation to the dissolution process of Yugoslavia.

Keywords: *Great Serbia, Consecutive Republics, Balkans, Yugoslavia, Legends, Myths*

**Millî Kültür
Araştırmaları Dergisi
(MİKAD)
CİLT 4 / SAYI 1
HAZİRAN 2020**

**Sorumlu Yazar
Corresponding Author**

**Hacıyeva HAQİQAT¹
Azerbaycan Diller
Üniversitesi, Doç. Dr.,
Hagigat1969@mail.ru,
ORCID ID: 0000-0002-
3938-0376**

**Şahin KESKİN²
Niğde Ömer
Halisdemir Üniversitesi,
Avrasya Araştırmaları
A.B.D. Doktora
Öğrencisi,
sahinkeskin51@gmail.com
m
ORCID ID: 0000-0003-
0771-4252**

**Gönderim Tarihi
Recieved
01. 05.2020**

**Kabul Tarihi
Accepted
20.05.2020**

Atf
HAQİQAT, H. ve KESKİN
Ş. (2020). "Efsanelerin Sırp
Milliyetçiliği Ve
Balkanlardaki Çatışmalarda
Rolü", Millî Kültür
Araştırma Dergisi, (4/1). 38-
54.

GİRİŞ

Çoğu ulusun ulus olma bilinci üzerinde tarihi olayları ve efsaneler önemli bir rol oynar.¹ Ulusların birçoğunda efsanelerin yeri oldukça önemlidir. Bu efsaneler ulusun geçmişini kapsadığı gibi geleceğini de belirler. Sırp milliyetçiliğinde önemli yer teşkil eden olay I. Kosova Savaşı'dır. Bu tarihi olaya dair sonuçlar gerçek olsun ya da olmasın Sırp için oldukça hayattır. Bu olay ile oluşturulan mit hem Sırp milliyetçiliğinin merkezinde bulunarak milliyetçiliğinin gelişmesinde hem de yüzyıllardır Sırp tarihinin anlaşılmasında rol oynamaktadır. Kosova mitine dair bir başka durum ise Kosova Savaşı'nın tarihidir. Bilinen tarih 28 Haziran 1389'dur ve bu 1. Dünya Harbi'nin fitilini ateşleyen Sırp öğrenci Gavrilo Princip'in Avusturya tahtının veliahdı Arşidük Franz Ferdinand'ını öldürdüğü tarih 28 Haziran 1914'ün seçilmesi elbette tesadüf değildir (Bieber, 2002: 95). Ve son olarak 28 Haziran 1989 tarihinde Sırp Lider Miloseviç, Kosova Savaşı'nın 600. yılında coşkulu bir kalabalığa seslenmiş ve Yugoslavya'nın geleceği belirlenmiştir.

Kosova mitinin temelinde yer alan ötekileri Türkler ve Müslümanlar oluşturur. En bilinen hali mit, Osmanlı Sultanı I. Murad ile Sırp Kral Lazar'ın arasındaki savaş ile ilgilidir. Kral Lazar'a melekler tarafından sunulan iki seçenek Kosova Savaşı'nın geleceğini belirlemiştir. Birinci seçenek; cennetin krallığı iken, ikinci seçenek dünyevi krallıktır. Kral Lazar, cennetin krallığını seçerek, Sırp'ların bu savaşta yenildiğine dair bir inanış vardır (Can, 2013: 45). Hal böyle olunca Sırp'ların tarihsel düşmanları Türkler ve Müslümanlar olmuş ve bu durum Sırbistan'ın saldırgan tutumunun arka planda hep kalmıştır.

Kosova miti, Yugoslavya'nın dağılmasına yakın zamanlarda Sırp siyasi söyleminin temelinde yerleşmiştir. Böylelikle Kosova miti ile hareket siyasileştirilmiştir. Bu yıllardan önce Yugoslavya'nın eski Devlet Başkanı Josip Broz Tito ile birlikte güney Slavların nispeten bir arada olması nedeniyle bu mitin pek etkili olduğu söylenemez. Tito'nun sağlık sorunları nedeniyle görevi bırakması ve sonrasında gelen siyasi önderler bağlamında Federal Cumhuriyetin sonunun yaklaşması ile Kosova mitinin gelişimi farklı bir seyir izlemiştir. Bu mit, 1989 yılına kadar Sırp'ların Kosova'daki yaşadığı acıları vurgulama, Sırp'ların göçe zorlanması ile bir bağlantı kurulması ve yeni milliyetçi aktörlerin ortaya çıkmasını meşrulaştırmak için bir görevi vardı (Can, 2013: 46). 1989 yılı ile birlikte, tam ulusal birlik hedefine ulaşmada Sırp milliyetçiliğinin kendini gerçekleştirmesine neden olan önemli bir gelişme olan bu mit, Sırp zaferini güçlendirmek için yeniden düzenlendi.

1990'lı yılların ilk yarısında Kosova miti, Sırp milliyetçilerin siyasi programları için önemli bir tarihsel olaydı. Bu dönemde ilk olarak Hırvatistan ve Bosna'ya olan yaklaşımlar, İkinci Dünya Savaşı sırasında Sırp'ların Hırvat faşist Ustaşa rejiminin Sırp karşıtı faaliyetlerinin hatırlatılması, bu iki ülkedeki Sırp saldırganlığının ideolojik arka planını oluşturur (Can, 2013: 46-47). İkincisi Kosova mitinin yeniden güç kazanması, 1998'de Sırp'lar ve Arnavutlar arasındaki çatışmalarla sağlanmıştır. Kosova miti 1999'da Kosova üzerinde Sırp kontrolünün etnik ve siyasi olarak zayıflığının telafi edilmesinde

¹ Smith, milli kimliğin temel özelliklerine dair ortak mitler ve tarihi bellekten bahseder. Bu doğrultuda çalışmamızda milli kimliğin unsurlarından ortak mitin incelenmesi amaçlanır. İlgili çalışma için bkz. Anthony D. Smith, **Millî Kimlik**, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, 1994.

kullanılmıştır. Bu dönemlerde Sırp acılarının yeniden pekiştirildiği; NATO tarafından gerçekleştirilen uluslararası müdahaleyle Kosova'dan çıkarılması ve Sırlara ait kilise ve manastırlardaki sembollerin tahrip edilmesi ile birleşince, Kosova miti 1980'lerdeki durumuna geri döndü (Can, 2013: 47).

Efsanelerin ya da mitlerin, milliyetçilik üzerine etkisini inceleyeceğimiz bu çalışmada, Sırp milliyetçiliği örneği üzerinden gidilecektir. Sırp milliyetçiliğinin gelişimi 1389 yılına dayandırılabilir ayrıca bu çalışmada mitin etkili olduğunu düşündüğümüz Yugoslavya ardılı cumhuriyetler açısından saldırgan ve milliyetçilik ya da başka bir deyişle şovenizmin etkilediği Yugoslav Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin yıkılışı ve sonrasını kapsayan savaşlar dönemini inceleyeceğiz. Hiç şüphesiz Sırp milliyetçiliğinde, Sırp Ortodoks Kilisesinin de miti kullanması bağlamında değerlendirmeye çalışacağız. Bir diğer değerlendirme alanı olarak Büyük Sırbistan idealinde de mitin yerini sorgulayarak, bu durumun diğer Ardıl cumhuriyetler üzerindeki etkilerini açıklayacağız.

1. Efsaneler ve Milliyetçilik İlişkisi

Efsane ya da mit Türkçede aynı anlamları olan farklı kelimelerdir, Fransızcası *mythe* olan mit kelimesinin birinci anlamı geleneksel olarak yayılmış ya da toplumun hayal gücü ile birlikte biçim değiştirmiş halk hikâyesinin alegorik bir şekilde anlatılmasıdır. Efsane ise Farsçadan Türkçeye kazandırılmış bir kelimedir. Efsane ve mitin akademik ya da tarihsel çalışmalarda farkının olduğunu söyleyebiliriz. Temel farklarını ise şu şekilde belirtebiliriz: i., Efsanelerde saygın, tanınmış kişilerden bahsedilirken, mit de ise Tanrı ya da doğüstü varlıklar konu edilir, ii., efsanenin gerçekliğine dair delilleri olabılırken, mit de böyle bir şey söz konusu değildir (Diften, 2012). Bu bağlamda çalışmanın diğer bölümlerinde değerlendireceğimiz Kosova Savaşı, Kosova miti olarak değerlendirilecektir. Bu savaşta Kral Lazar'ın ölümünden ziyade meleklerin rolünün bulunması, yukarıda belirttiğimiz gibi Kosova olayından doğüstü olaylar konu edinilmiştir.

Modern bir olgu olan milliyetçilik ya da ulusçuluk, tanımlama açısından kompleks bir yapıya sahiptir. Latince nasci (doğmak) ile natio (doğum yeri) sözcüklerinden türetilmiş, genel anlamda doğum ya da doğum yeri tanımlarıyla, tarihten günümüze görülmüş milliyetçilikler göz önüne alındığında, bu tanımlamanın yeterli görülmesi mümkün değildir (Aksakal, 2015: 54). Milliyetçilik, etimolojik olarak birkaç kelime ile bağları bulunur ve bu durum kavramsal olarak bir muğlaklığa ya da kargaşaya yol açabilmektedir. Özellikle ulus kavramını bu açıdan değerlendirebiliriz. Gellner'e göre ulus iki biçimde açıklanır: İlk olarak, kültürel tanımla ifade etmek üzere, bir ulus sayılabilmek için aynı kültürün paylaşılması gerektiğini belirtir. İkinci tanım ise iradidir, bu doğrultuda ulusun var olabilmesi için bireylerin birbirlerini aynı ulusa mensup olduğunu tanıması yeterlidir. Gellner ve Anderson'u bir araya getiren bir iddia olarak, ulusun bir icat ya da hayali cemaat olduğunun bu iki bilim insanı tarafından söylenmesidir (Gellner, 2018: 28). Kısacası, Ulusa dair genel bir değerlendirme yapılırsa eğer, ulus türdeşliği gerektirir; ortak kültür, dil, tarih, din, tarih ve kültür, toprak ve ülküde birlik olarak temel ölçütleri bulunur.

Milliyetçiliğe dair yine de dört temel tanım yapmak mümkündür. İlk olarak milliyetçilik, ulusların oluşturulmasının ve bu oluşumun sürdürülmesinin genel sürecini

kapsar. Diğerleri ise Baskın Oran'ın Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği adlı çalışmasında duygu, ideoloji ve toplumsal olarak milliyetçiliği açıklamıştır. Duygu milliyetçilik için gerekli bir argümandır, öyle ki biz ve onlar bilinci milliyetçiliğin olmazsa olmazları arasındadır. Biz ile birlikte milliyetçilik bütünleştirmeye dayalı vatanseverliktir. Onlardan anlamamız gereken ise bütünleşmeye zıt olarak dışlama yer alır. Kısacası biz ve onlar birbirlerine zıt olgulardır. Ama temel amaç milliyetçiliktir. Bir ideoloji olarak milliyetçilik toplumun tutunum ideolojisini oluşturur. Milliyetçilik öncesi toplumları bir arada tutan kurum din olmuştur ve buna bağlı olarak yüksek sadakat odağı gerekir. Ve son olarak bir toplumsal hareket olarak milliyetçilik, ulusun hedeflerine ulaşılması ve ulus iradesinin gerçekleşmesidir. Bu doğrultuda yine aynı şekilde Baskın Oran toplumsal hareketin gerçekleşmesi için duygu ve ideolojinin gerekli olduğunu söyler (Oran, 1997:33-41).

Çalışmamızın alanını Balkanlar oluşturduğu için ayrılıkçı ve etnik milliyetçiliğin de belirtilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Batı Avrupa'daki dil ve tarihe dayalı milliyetçiliğin aksine Balkanlarda ayrılıkçı milliyetçilik din ve tarih ekseninde ilerlemiştir. Böyle bir durum olmasında tam sanayileşmemiş ülke olmalarıdır. Balkan ülkeleri tutunum ideolojisi konumunda din yer almıştır. Öyle ki Sırp Ortodoks Kilisesi'nin Sırp milliyetçiliğindeki yeri çalışmamızın konusunu oluşturacaktır. Diğer bir durum ise işgal edilenin farklı bir dine mensup olmasından ötürü milli kimliğini kendi dinleriyle şekillenir ve bu din milli kimliği destekler (Oran, 1997: 63-67).

Balkanlardaki milliyetçilik ulusal bağımsızlık doğrultusunda ayrılıkçı ve etnik bir milliyetçilik kimliğine sahiptir. Bu milliyetçilik kimliğinin oluşmasında dış etkiler önemli rol oynamıştır. Dış etkiler olarak Balkan ülkeleri yüzyıllar boyunca imparatorluklar içerisinde hayat sürdürmüşlerdir. Bu durum bu ülkelerin imparatorluk karşısında ayrılıkçı ve ulusal bağımsızlık kazanma yönünde bir itici güç olmuştur. Balkan ülkeleri içerisinde Sırp milliyetçiliği de bir dış etki olarak değerlendirilmelidir. Faşizm geçmişinin de bulunduğu Balkan coğrafyası, bu ülkelerin etnik milliyetçi olmalarında önemli bir rolü vardır. Son olarak Balkanların etnik milliyetçiliği ile ilgili söylenmesi gereken tutunum ideolojinin gelişimidir. Buradaki esas problemleri proletarya olmadan komünizme geçen Balkan ülkelerinin 90lı yıllarda etnik milliyetçilik ile zirveye ulaştığı görülür. Komünist ideolojinin yok edemediği etnik duygular ve din-tarih birlikteliği tutunum ideolojisinin başarısız olmasına neden olmuştur. Böylelikle komünist Balkan ülkeleri sınıflarının rahat oldukları çağa geri dönüş istemişlerdir (Oran, 1997: 67). Özellikle Hırvat ve Slovenler örneğinde görüldüğü Yugoslavya'dan ayrılmanın kendilerine avantaj getirebileceği üzerindeki algının bu bir açıklamasıdır. Ve son olarak Balkan ülkeleri günümüzde de burjuvazi olmadan kapitalizme yönelmiştir (Üzgel, 1992: 231).

Bir milleti, millet yapan öğelerden birisi olan efsane ya da mit (Smith, 1994: 70), milliyetçilik ile birlikte millet olma bilincini aşıl原因an kültürel bir birikimdir. Ulus olmayı sağlayamamış toplumlarda bir kültürden söz etmek mümkün değildir. Bu bağlamda milliyetçiler kültürel birikim olan efsaneyi, millet olarak tanımlanan topluluğun bir tarihsel sürecinin olmasının bilincinde değerlendirmektedir. Milliyetçiliğin kültürel araçlarından birisi olan efsaneler, ulusal kimliğin oluşturulması için yeri oldukça önemlidir. Bu mitler, ulus için öz duygusu sağlar; diğer bir deyişle bir ulusun köklerini sembolize etmek üzere kullanılır. Bu doğrultuda milliyetçi düşünürler ya da önderler, bu efsaneleri döneme göre yeniden canlandırır ve bunun üzerinden çalışmalar sürdürürler (Sever, 2016: 1-8). Bu efsaneler ulus için dayanışmanın önemini

anlaşılması adına ve geçmişten dersle geleceğe birlikte bakmanın gerekliliği açısından işlevseldir. Anthony D. Smith'in ifade etmeye çalıştığı gibi herhangi bir tarihsel ve kültürel birikim olarak efsanelerin varlığı, uluslaşma sürecini kolaylaştırmaktadır (Sever, 2016: 7).

Efsaneler ve milliyetçilik arasındaki ilişkiyi Smith'in bir topluluğun canlı kalabilmesi adına etnik kendini yenilemeye dair saptadığı dört mekanizması ile inceleyebiliriz. Bu dört mekanizmanın sonuncusu olan etnik seçilmişliğe dair mitler ileride göreceğimiz Sırp milliyetçiliğinde de vardır. Bu bağlamda bu mekanizma ulusun kurtuluşu için güçlü bir mekanizma sağlar ve milliyetçilikle birlikte ulus olma bilincinin gelişimine katkıda bulunur (Smith, 1994: 67). Kısacası bir felaket karşısında bir ulusun bekasının sağlanmasında bu yenilemeyi birçok ulus üzerinde görmek mümkündür; Smith bu ulusları şöyle belirtmiştir: Ermeniler, Ortodoksluğa geçen Yunanlılar, Ortodoks Ruslar, Lehler, Almanlar, Fransız, İngiliz, Kastilyalı, İrlandalı, İskoç ve Galliler (Smith, 1994: 66).

Mitlerin milliyetçilikle ilişkilendirilebilecek çeşitli özelliklerin aktarıldığı bir çalışmayı, iki kavram arası ilişkiyi anlamada değerlendirebiliriz. Milliyetçilerin bir araç olarak değerlendirdiği mitler ve Smith'in deyiimi ile birer kullanılabilir geçmiş dönüşür, bu geçmiş ulusların çekirdeğini oluşturmaktadır (Smith, 1995: 65). Mitlerin milliyetçilikle ilişkisinin çeşitli özellikleri şu şekilde belirtilebilir (Güvenç, 2007: 22): i., Mitler yaşanmış olayların nedenselliğini basitleştirir ve basitleştirme ile günümüz milliyetçi tutumların gerekçelerini sağlar; ii., Efsaneler ya da mitler geçmiş ve gelecek arasında bir köprü işlevi görür, bu köprü geçmiş ve gelecek şehirlerini birbirlerine bağlar ve aradaki zaman farkını yok eder, böylelikle ulusların geçmişlerini rahat bir şekilde yorumlamalarına önemli bir zemin hazırlar; iii.; mitlerin, tarihsel gerçeklikle, yeni gerçeklikler oluşturulmasına yaptığı katkıları vardır. Böylelikle milliyetçilik ile halkın yönlendirilmesi bu icat edilmiş gerçekliklerle kolayca sağlanabilecektir. iv., efsaneler, milliyetçilik üzerinde biz ve öteki kavramlarını şiddetli bir şekilde açıklayabilir. Bu durum toplumların ötekine dair düşüncelerini oluşturur ve günümüzde eski Yugoslavya halkları üzerindeki düşmanlıklarda görüleceği gibi tehlikeli bir hal alabilir.

Kısacası mitler, milliyetçiliğin bir siyasal ve sosyal bir araçtır. Bu araçla birlikte toplumun homojenleşmesi; biz ve ötekinin algılanması adına betimleyici mitler sergilenir. Bu doğrultuda milliyetçiler kim dost ya da kim düşman konusunda mitleri toplumun önüne getirir. Bu durum özellikle siyasi önderler tarafından kullanılırsa büyük problemlere yol açabilmektedir, öyle ki Miloseviç'in tarihi konuşması mitin etkisi ve sonrası oluşan tablo bunun bir örneği olmuştur.

2. Sırp Milliyetçiliği ve Kosova Miti

Sırp milliyetçiliğinin kaynağını oluşturan Kosova mitinin açıklanmasından önce bu mitin milliyetçilik üzerindeki ilişkisinde üç farklı boyutundan söz etmek gerekir. Bu üç farklı boyut (Bieber, 2002: 95) şu şekilde aktarılabilir: i., Kosova mitinin tarihi, yılda bir kez olarak hatırlanan bir takvime bağlandı ve bu olay bir ritüel üzerinden sürdürülmektedir. Her yıl 28 Haziran'da, Vidovdan ritüeli ya da Aziz Vitüs Günü, milli bayram olarak kutlanır. Bu 28 Haziran tarihini Birinci Dünya Harbi'nin kaderinde gördüğümüz gibi Miloseviç'in 1989 yılında tarihi konuşmasında da etkili olduğunu görmekteyiz (İzzetbegoviç, 2003: 8). ii., Kosova'nın Sırlara ait olduğunun ısrar

edilmesidir. Mitin kaynağındaki Kosova ve sonraki gelişmeler Sırların tarihsel ana yurtlarının bu bölgeden doğuşunu simgeler. Kosova'daki Sırlara ait Kilise ve Manastırlar, bu yaşanışın simge ya da sembolleridir. iii., Mit, çağdaş Sırp milleti ile Orta Çağ Sırları arasında tarihsel bir süreklilik oluşturarak kalıcı (perennial) bir ulus olduğunun ifade edilmesidir. Milliyetçiliğe dair kuram tartışmalarında görüleceği gibi primordiyalist ve modernist yaklaşımlarda Sırp ulusun değerlendirilmesinde bu ulusun yapay olmadığına gösterilmesi Sırp elitler tarafından çalışılmaktadır.

Kısacası aktardığımız boyutlarda görüleceği gibi Kosova miti Sırların hem iç hem de dış politikalarını etkileyen önemli bir kılavuzdur. Kendilerini kahramanlık ve kutsallık üzerinden yorumlarken, uluslarına karşı eylemlerini hainlik ile değerlendirmektedir. Aynı zamanda bu mitin tarihsel düşmanları olan Türkler ve Müslümanlar ileride görüleceği gibi Sırların Balkanlardaki saldırgan tutumlarının gerekçesi olacaktır.

2.1. Kosova Miti

Kosova miti, 1389 yılında Sultan Murad'ın önderliğindeki Osmanlı ordusu ile Sırp Prenk Lazar'ın komutasında olan Balkan Birliği arasındaki savaş ile ilgilidir. Osmanlı Balkanlardaki varlığını korumak ve güçlendirmek adına bu savaşa girişmiştir, Sırlar ise önceki hüsranelerin intikamını almak ve Osmanlıları bu bölgeden atmaktır (Uğurlu, 2010: 10-15). Bu savaş birçok Sırp sözlü ve yazılı eserinde hangi tarafın galibinden ziyade Sırp uluslaşması üzerine etkisi olabilecek temel üç motifi üzerinden aktarılır. Elbette bazı Sırp kaynaklar Osmanlı mağlubiyetinden ve daha sonraları Osmanlı zulmünden bahseder ancak bu konuda yanılsamalar mevcuttur (Zoran, 2020). Öyle ki bu savaş sadece Sırlar ve Osmanlılar arasında meydana gelmemiştir, savaşın tarafları arasında Bulgar, Eflak, Boğdan, Çek ve Bosnalılar da bulunur (Halaçoğlu, 1989: 29). Ancak çalışmanın temelini oluşturan Kosova mitini ağırlıklı olarak Sırlar ve Osmanlılar üzerinden okumak gerekir. Çünkü aktaracağımız üç motiftaki kişiler doğrudan Sırp ve Osmanlı kişilerinden oluşmaktadır.

Savaşın tarihi ile ilgili de tartışmalar yer almaktadır, bazı kaynaklar savaşın tarihi ile ilgili olarak 10 Haziran, bazıları ise 20 Haziran olarak kabul görür, ancak ağırlıklı olarak kabul gören tarih, Sırp yazar Olga Zirojević'e göre Gregoryan takvime göre 28 Haziran 1389'dur (Zirojević, 2000: 189). Bu tarih hiç şüphesiz Birinci Dünya Harbi'nin fitilini ateşleyen Sırp öğrenci Gavrilo Princip'in Avusturya tahtının veliahdı Arşidük Franz Ferdinand'ını öldürdüğü tarihin yıldönümü olan 28 Haziran 1914 ile de ilişkilendirilmektedir. Savaşta bilinen bir gerçek hem Prenk Lazar'ın hem de Sultan Murad'ın öldüğü ile ilgilidir. Yine de bu ölümlerle ilgili mit içerisinde farklı yorumlamalara rastlamak mümkündür. En bilinen anlatıma göre Sırp asilzadesi olan Miloš Obilić'in Sultan Murad'ı öldürmesidir. Prenk Lazar'a ilişkin iki farklı anlatım göze çarpmaktadır, bunlardan birisi Prenk'in Sultan emri ile idam edilmesi iken, diğeri ise Yıldırım Bayezid tarafından öldürülmesidir (Danışmend, 1947: 79).

Kosova savaşı sonrası hem sözlü hem de yazılı alanda mit oluşturulmaya başlanmıştır. 15-17. Yüzyıl arasında Kosova Savaşı ile ilgili üç motif önemlidir ve bu motifler üzerinden mit inşa edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu dönemlerde motiflere dair kesin veriler bulunmamaktadır, 17.yy başında bu motiflere dair daha açık çalışmalar bulunur (Bieber, 2002: 95). Bu açıklıktan bahsetmeden önce üç motifi, Kosova mitinin anlatımı adına belirtmemiz gerekir. Bu motifler; kahramanlık, kutsallık ve ihanettir.

Kosova mitinde temel aktör Prens Lazar'dır ve onun savaş sırasındaki dünya ve cennet krallığı arasındaki seçimine ilişkindir. Bu seçim Prens Lazar ve Sırpları kutsallaştırmaktadır ve bazı kaynaklarda Tanrı'nın seçilmiş milleti (nebeski narod) olarak kendilerini tanımladıklarını gösterir. Prens Lazar'ın askerlerine ilişkin söylemiş olduğu düşünülen sözler şu şekildedir (Redep, 1991: 255):

“Kahramanca gayretle ölüm, utanç içinde hayattan daha iyidir. Ölümle kılıçla buluşmak, sırtımızı düşmanlarına dönmekten daha iyidir. Bu dünyada uzun süredir yaşadık, şimdi (...) acı çekmemize izin verelim ki ebedi olarak göklerde yaşayalım, kendimize İsa'nın askerleri olarak, kutsal bir sebep için şehitler diyeyim.”

Prens Lazar'ın ifadesinde bir kutsal amaç ile sürdürülen bir savaşı görmek mümkündür. Kosova mitinde ise savaş öncesi Hazreti İlyas'ın Prens Lazar'ı ziyaret ettiğini ve bu ziyaret sırasında Lazar'a dünya ve cennet krallığı arasında bir tercih yapmak zorunda olduğunu söylemesi anlatılır (Uğurlu, 2010: 30). Cennetin krallığını tercih eden Prens Lazar hem kendisinin hem de Sırpların kaderini belirleyerek (Greenawalt, 2001: 57), bir kutsallık motifinin oluşmasını sağlar. Bu kutsallık ile ilgili en bilinen şiir “*Sırbistan Krallığı'nın Çöküşü*”, ki bu şiirde bahsettiğimiz tarihsel olay anlatılır (Uğurlu, 2010: 31).

Bir diğer motif olan kahramanlık, Miloš Obilić üzerinden aktarılır, aynı zamanda Prens Lazar'ın damadı olan Obilić savaş sırasında Sultan Murad'ı öldürdüğü söylenir (Redep, 1991: 258). Bu öldürme ile ilgili ortak anlatım ise Obilić'in hileli bir şekilde Sultan'ı öldürmesidir (Uğurlu, 2010: 38), ancak Sırplar için önemli olan kahramanlık destanıdır. Bu kahramanlığa dair birçok epik çalışmada Obilić'in Prens Lazar gibi gurur kaynağı olarak değerlendirildiği görülür. Kahramanlığa konu olan Sultan'ın öldürülmesi Sırplar adına Türk boyunduruğuna karşı bir başkaldırmadır (Zoran, 2020).

Diğer ve son motif ise ihanettir ve bu ihanet Prens Lazar'ın diğer damadı olan Vuk Branković'in Osmanlı saflarına katılarak Sırlara karşı mücadelesi ile ilgilidir. Bu ihanetin arkasında, Miloš-Vuk Branković ve eşleri arasındaki rekabetin olduğu söylenir (Redep, 1991: 258). İhanet motifinin gerekliliği kahramanlık ve kutsallık ekseninde gereklidir. Savaşın kaybedilmesinin Sırp gücünden kaynaklanmadığını, aksine içerideki hainlerin (Redep, 1991: 258-259) savaşın seyrinin yenilgiye doğru gitmesinde rol oynadığının aşılması üzerine koşullandığını görmek mümkündür.

2.2. Sırp Milliyetçiliği ve Ortodoks Kilisesi'nin Rolü

Sırp Milliyetçiliğinin kaynağı, 1389'da meydana gelen I. Kosova Savaşı'nda Osmanlı ordusuna yenilen Sırp Krallığı oluşturur (Etty, 2009: 40). Bu savaşın merkezi Sırp devleti kurma girişimini yok etmesinden ötürü, Sırplar hem Müslüman hem de Türklere yönelik yıkıcı tutumları olduğunu söylemek sanırım iddialı olmaz. Yukarıda da değindiğimiz gibi Sırplar, Türk boyunduruğuna karşı bir savaş içerisine girmiş ve bu savaş neticesinde ağır sonuçlar almıştır. Ancak bu savaştan olumlu bir değer yaratılarak, Kosova Savaşı'nın mitleştirilmesi sağlanmıştır.

Balkan Savaşından ve 1. Dünya Savaşından önemli topraklar kazanımı ile Sırbistan; Bosna-Hersek'i, Voyvodina'yı, Salovanya'yı, Dalmaçya kıyılarını,

Hırvatistan'ı, Slovenya'yı, Karadağ'ı ve Makedonya'nın Ustrumca (Özkan, 2016: 42) bölgesini ele geçirmiştir (Can, 2013: 34). Yaşanan bu girişimler, Sırların tarihsel olarak Kosova mitine dayanan Büyük Sırbistan'ı inşa etmesinde bir adım öne geçirmiştir. Ancak ileri bölümlerde göreceğimiz gibi hem savaşlar hem de Yugoslavya'nın dağılması ile bu Büyük Sırbistan ideali yıkılmıştır. Sırların büyük bir Sırbistan oluşturma ideali, hayatta kalmanın bir gerekçesidir. Kendilerinin yaşam alanlarının genişletilmesinin bir ölçüde düşmanları yenme ile sağlanacağı söylenebilir.

Sırp milliyetçiliğinin bugünkü eksenini Bosna-Hersek ve Kosova etrafındadır (Can, 2013: 45). Özellikle Sırbistan ve Arnavutluk'un Kosova üzerinde siyasi olarak çatışması bunun bir işaretidir. Kosova her iki ülke için tarihi bir öneme sahiptir. Arnavut milliyetçiliğinin doğuşu Prizren şehrinde gerçekleşmiştir ki bu şehir günümüzde Kosova'da yer almaktadır (Yiğit, 2009: 8). Aynı zamanda Kosova'nın büyük bir bölümünü Arnavutlar oluşturur. Sırlara göre ise Kosova mitine bağlı olarak önemlidir.

Sırp milliyetçiliğinin 1690 yılındaki Sırp Büyük Göçü ile birlikte şekil değiştirdiğini söyleyebiliriz. Bu göç ile birlikte Sırp tarihine göre Sırlar, Habsburgların yenilmesi ve Belgrad'ın Osmanlı tarafından ele geçirilmesi göçe zorlanmış ve yerlerini Arnavutlara bırakmışlardır. Arnavut tarihine göre ise tam tersi bir gelişme yaşanmış, uzun yıllardır Kosova üzerinde yaşayan Arnavut varlığının olduğunu ve Sırların daha sonralarını buraya geldiklerine dairdir (Anscombe, 2006: 770). Noel Malcom bu olayla ilgili Sırp görüşünü kabul etmez, ona göre Osmanlıların yeniden buraları ele geçirmesinin barışçı olduğudur. Sırp tarihinde iddia edilen 37.000 aile yerine 37.000 bireysel göçün tamamen Kosova'dan değil de, genel olarak Sırbistan'dan Macaristan'a gerçekleştiğini yazar (Anscombe, 2006: 770).

Sırp milliyetçiliğinde önemli yeri olan bu büyük göçte artık yeni bir tarihsel düşman belirir: Arnavutluk. Kosova üzerinde günümüzde dahi gergin zamanlar geçiren iki ülke genel olarak tarihleri birbirleriyle çelişir. Arnavutluk ile gerilim yaşamasının nedeni Kosova'nın üzerine hak iddiası olmasına ek olarak Arnavutların büyük bir bölümünün Müslüman olması da gösterilebilir. Sırlar milliyetçi oldukları kadar dindar bir ulus görüntüsü çizmektedir. Bunu kilisenin varlığından kaynaklandığını söylemek abartılı olmaz.

Sırp milliyetçiliğini değerlendirirken, Ortodoks Kilisesi'nin varlığı unutulmamalıdır. Sırp Ortodoks Kilisesi, Sırp ulusunun varlığının sağlanması ve korunmasında rol aldığı gibi Sırp milliyetçiliğinin yayılması ve bir anlamda saldırgan tutum içerisine girmesinde de etkili olmuştur. Bu etkiyi özellikle 90'lı yıllarda görmek mümkün; öyle ki Kilise, değineceğimiz gibi Kosova mitinin bir uyanış olması gerektiğini ve Sırların bu doğrultuda hareket etmesini sağlama yönünde açıklamaları ve Kilise'nin Kosova'ya dair tutumlarında görebiliriz.

Sırp devletinin yeniden kurulmasında önemli bir görevi olan Ortodoks Kilisesi'nin özerklik kazanması (Karpas, 2012: 45) dünden bugüne, Sırp milliyetçiliğinde rol oynamaktadır. Ortodoksluk'un ülkede Slavcı yaklaşım, dil, yönetim ve kültür konusunda etkileri bulunur. Özellikle panslavist politikalarda, bu Ortodoks Kilisesi hem Rusya hem de Sırbistan arasında önemli bir araçtır. Sırp Ortodoks Kilisesi, Sırp milliyetçiliği için bahsettiğimiz tarihsel miti kullanmaya çalışmıştır. Miloseviç'in Hırvatistan ve Bosna'daki askeri başarıları, Kosova'da zemin kazanma açısından etkili olsa da, Kosova'daki Sırların bölgeden göç etmeye başlaması, Kiliseyi harekete geçirmiştir. Bu göçün anlamını, Arnavutların bölgede nüfuz kazanması olduğu için, Sırp

Ortodoks Kilisesi, Sırların 1389'dan beri soykırıma ve Kosova'daki Sırların zulme uğradığını yönünde algı oluşturmaya çalışması doğrultusunda değerlendirmek gerekir (Can, 2013: 45).

Sırp Ortodoks Kilisesi'nin mit üzerindeki rolü dini karakterize edilmesi ile ilgilidir. Bilindiği üzere mit kutsallığı içermekte ve aynı zamanda bu savaştaki Prens Lazar karakteri, Hazreti İsa örneği üzerinden betimlenmiştir. Bu doğrultuda Kilisenin Kosova savaşı ile ilgili popüler geleneklerin oluşumu üzerindeki etkisi bu mitle güçlenmiştir (Zoran, 2020). Lazar'ı öldüren Türkler, İsa'nın katilleri olarak dahi tanımlanmıştır (Anzulovic, 1999: 12). Tabii bu benzetme geçmişte olduğu gibi günümüzde de tehlikeli bir yaklaşımdır. Özellikle İslamofobi'nin yoğun olduğu Avrupa'da bu tarz inanışlar iki toplumu birbirlerinden uzaklaştırabilir.

Kilise, mitin şekillenmesinde rol aldığı gibi bu ulusun koruyucu olarak tanımlanmasında görevi, Osmanlı dönemine dayanır. Bu dönemlerde Sırlara ait tek kurum ya da kuruluş Sırp Ortodoks Kilisesi'dir. Bu Kilise üzerinden Sırlar kendi varlıklarını sürdürmüşler ve hatta Sırp ulus bilincinin hayat kalmasını sağlamıştır (Anscombe, 2006: 763). Osmanlı döneminde kurum olarak tek varlığına izin verilen Kilise, Kosova'da Kilise ve Manastır inşa edilmesi üzerine çalışmıştır. Böylelikle belirttiğimiz gibi Sırp ulus bilinci kilise ile birlikte iç içe olmuştur. Bu durum Sırların Kiliseye olan bağlılığını da açıklamakla yeterli bir örnektir.

Kilisenin varlığı ile ilgili son olarak Sırp Krallığın ve Ortodoksluğun iç içe olmasıdır. Kosova'daki birçok Kilise ve Manastırda görüleceği gibi Krallara ait resimler ve semboller yer alır, bu mitten kaynaklı Sırların kutsallığı ilgilidir. Prens Lazar ile başlayan bu azizliğini Eric Hobsbawn (Hobshawn, 1990: 75-76), şöyle açıklar: “19. yüzyıl Sırların devlet benzeri (quasi-state) hislerine karşı çıkmak için bir sebep yoktur. (...)Türlere karşısında olan yenilgilerin şarkılar ve kahramanlığa dair hikâyelerde korunmasından ve belki daha da önemlisi krallarının birçoğunu azizlik mertebesine yükselmesini sağlayan Sırp Ortodoks Kilisesinin günlük vaazlarında (liturgy) muhafaza edilmesinden kaynaklanmaktadır”.

Sırp milliyetçiliği ve Kosova mitinin Sırp Ortodoks Kilisesi ile birlikte en ateşli dönemi Miloseviç rejimi ile başlamaktadır. Çalışmanın diğer bölümleri, Miloseviç'in 28 Haziran 1989 yılındaki tarihi konuşmasından hareketle başlayan milliyetçi yaklaşımla bölgedeki savaşlar dizisi ile ilgilidir. Bu mit Miloseviç'in konuşmasının temelini oluşturduğu gibi milliyetçilerin siyasi programlarını da şekillendirecektir. Belki Sırp öğrenci Gavriilo Princip'in etkisi kadar yüksek olmasa da Miloseviç bir dünya karşıtı role bürünmüştür.

3. Miloseviç'in 28 Haziran 1989 Konuşması ve Ardl Cumhuriyetlerde Milliyetçilik

Slobodan Miloseviç'in tarihi konuşması, 28 Haziran 1989'da Gazimestan'da yapılan Kosova Savaşı'nın 600. yıldönümünün kutlamasında 1 milyon kişiye iletildi. Konuşmasından (Zirojevic, 2000: 207) bazı cümleleri şu şekilde sunabiliriz:

Sosyal koşulların gücü ile Kosova Savaşı'nın bu 600. yıldönümü, Sırbistan'ın uzun yıllar sonra devlet, ulusal ve manevi bütünlüğünü geri

kazandığı bir yılda gerçekleşiyor. Bu nedenle, eski soruyu bugün cevaplamamız zor değil: Milos'la (Milos Obilic, Kosova Savaşı'nın efsanevi kahramanı) nasıl karşı karşıya kalacağız. (...) Kosova kahramanlığının anısı sonsuza kadar yaşasın! Uzun yaşa Sırbistan! Yaşasın Yugoslavya! Halklar arasında uzun süre yaşanmış barış ve kardeşlik!

Aynı gün Belgrad gazetesi Politika, manşetini Kosova mitine ayırdı. Gazetede bir başlıkta, "Sırp halkı kahramanlarını övüyor ve hainlerini tanıyor" göndermesi ile Kosova mitinde belirtilen kahraman ve hain imgeleri üzerinden bu mit kullanıldı. Politika ayrıca, Sırp'ların "Yugoslavya kaderinin belirlendiği Kosova'da ve Kosova mitinde olduğu gibi yine Kosova'nın tarihi zamanlarını yaşıyor (Zirojevic, 2000: 207)" ilan etmesi ile hem siyasal hem de toplumsal olarak mit Sırp milliyetçiler tarafından işlerlik kazandırılmaya çalışıldı.

Altı yüzyıl sonra tekrar savaşlarla yüzleşildiğini söyleyen Miloseviç hem Kosova Sırp'larıdır bilinci ile Kosova ve Arnavutluk halklarını hem de ötekileştirdiği diğer Yugoslavya halklarını karşısına almıştır. Bu doğrultuda Sırp milliyetçiliği Yugoslavya ardılı cumhuriyetlerin milliyetçi politikalar izlenmesinde önemi büyüktür. Anayasaların düzenlenmesinden birçok politikaya kadar Yugoslavya'nın Ardıl cumhuriyetleri Sırp milliyetçiliği etkisine karşı tepkisini göstermiştir. Bu bağlamda çalışmanın ileri bölümleri Ardıl Cumhuriyetlerde gelişen ve yayılan milliyetçilik görüntüleri ile ilgilenecektir.

Yugoslavya'da inşa edilmeye çalışılan üst kimlik anlayışı Sırp milliyetçiliği ve özelde Sırp mitinin tekrar işlerlik kazanması nedeniyle başarısız olmuştur. Tarihleri iç içe olan Sırp, Hırvat, Boşnak ve diğer uluslar yakın geçmişte Güney Slavları olarak bir araya gelmeye çalışmış; ancak siyasal ve askeri otoriteye sahip olan Sırp'ların milliyetçi yaklaşımları ile bu bir araya geliş kanlı bitmiştir. Her ne kadar Yugoslavya dağılsa da, birlikte geçirilen uzun yıllar bu ulusları ekonomik olduğu kadar siyasal ve sosyal olarak da birbirine bağlamıştır. Ancak buradaki husus, bölge ülkeleri açısından tehlikeli bir hal almıştır. Bir ülkedeki milliyetçilik, diğer ülkelerde yayılma (*spillover*) etkisi yaratmıştır. Açıkçası bu ülkelerdeki milliyetçiliğin birbirlerinden bağımsız olduğunu düşünmek zordur. Özellikle Büyük Sırbistan ideali, Hırvatlar ve Boşnakları kendi milliyetçiliklerinde bir referans noktası oluşturur (Sancaktar, 2008: 95). Aynı şekilde Büyük Hırvatistan diğer ülkeleri de kaçınılmaz olarak milliyetçiliğe sevk eder. Bu milliyetçiliğin öne çıkmasında ayrıca ülkeler içerisinde yer alan ulusal azınlıklardır. Örneğin Bosna-Hersek'te Sırp'lar, Sırbistan'da Boşnaklar, Hırvatistan'da Sırp'lar ülkelerin birbirlerine yönelik milliyetçi tutumlarında rolü vardır (Ülger, 2013: 124). Özellikle bu ulusal azınlıkların, ülkelerdeki bağımsızlık ya da özerklik gibi tutumları, ülkelerin daha milliyetçi olması yönünde etkileyici olduğunu söyleyebiliriz.

Yazar Vladimir Ortakovski (Can, 2013: 35) milliyetçiliğin 7 kuralını sıraladığı çalışmasını bu ülke milliyetçiliklerini incelerken değerlendirebiliriz:

1. Eğer bir bölge 500 yıldır bizimse fakat son 50 yıldır size geçtiyse, burası bize ait olmalı ve siz ise sadece işgalcisiniz.
2. Eğer bir bölge 500 yıldır sizinse fakat son 50 yıldır bize geçtiyse, burası bize ait olmalı çünkü sınırlar değişmemelidir.

3. Eğer bir bölge 500 yıl önce bize aitse ve o zamandan beri artık bize ait değilse yine de bu bölge bizim olmalı çünkü burası bizim ulusumuzun beşiğidir.

4. Eğer bizim soydaşlarımızın çoğunluğu grup olarak orada yaşıyorsa, orası bize ait olmalı çünkü onlar kendilerini yönetme haklarına sahip olmalıdırlar.

5. Eğer bizim soydaşlarımız azınlık grup olarak orada yaşıyorsa, orası bize ait olmalı çünkü onlar sizin baskılarınıza karşı korunmalıdır.

6. Yukarıda sayılan bütün kurallar bizim için uygulanmalı, sizin için değil.

7. Bizim büyük ülke olma hayallerimiz tarihsel bir gerçekliktir, sizinki ise faşizmdir.

Özellikle Sırbistan, Karadağ ve Kosova'nın bağımsızlıklarını bu ekseninde değerlendirebiliriz. Ülkeler arasında tarihi toprak mücadelesi, diğer ülkelerin bağımsızlıkların kabul edilmeyişi, bu yukarıda belirttiğimiz 7 madde de görülebilir. Ardıl cumhuriyetlerdeki ötekileştirmeye dayalı milliyetçilik, tarihsel yakınlığı olan ulusları uzaklaştırmıştır; ülkelerin anayasaları ve diğer hukuki düzenlemeleri, özellikle ulusal azınlıklara karşı temkinli yaklaşır olmuştur.

3.1. Bosna-Hersek: Varlık Olarak Müslümanlardan Boşnaklara

1987 Anayasasına kadar Boşnaklar “Müslüman” halk olarak tanınmış, bir anlamda Boşnak kimliğinin önüne geçilmesi Sırp ve Hırvatlar tarafından kararlaştırılmıştır. Bu karara ek olarak Boşnaklar Müslüman oldukları için Sırlara ait ötekileştirmenin bir unsuru olmuştur. Komünizmin çöküşü ile birlikte Müslüman topluluklar etnik kimliklerini ön plana çıkarmaya çalıştılar (Poulton, 2000: 90). 1993-1994 yılları arasında yapılan görüşmeler ile Bosna Hersek Anayasasındaki Müslüman tanımı, Boşnak ifadesi ile yer değiştirmiştir (Babuna, 2000: 203). Bu tanım değişikliği Sancak Bölgesinde bir ikilem yaratmış ve bu bölgedeki halkın bir bölümü kendilerini sadece Müslüman olarak tanımlamaya devam etmiştir. Diğer bir deyişle Sancaklılar için, Boşnak ifadesinin, Bosna Hersek'te yaşayanlar için geçerli olduğunu öne sürmektedirler. Ancak 21 Ocak 2003 yılında yapılan resmi bildirge ile Sırbistan-Karadağ sınırlarındaki bu halkın Müslüman yerine “Boşnak” olarak kabul edilmesi kararlaştırılmıştır (TC Dışişleri Bakanlığı, 2020).

Boşnakların yine Müslüman kimliği devam etmiş ve bu durum Kosova mitinden hareketle Boşnakların yakasını bırakmamıştır. Bosna-Hersek, 1992 yılında bağımsızlığını ilan etmesi ile birlikte Yugoslavya'dan ayrılmak istemiştir. Yugoslavya'dan ayrılmaya dair niyeti ile birlikte hem Sırbistan hem de ülkedeki Sırp tarafından Bosna-Hersek kısa süre altına alınmıştır. Sırbistan ve Karadağ tarafından desteklenen Bosnalı Sırp, etnik milliyetçilik ile ülke içerisinde silahlı çatışmalar başlatmıştır. Binlerce Boşnak'ın acımasız bir biçimde Srebrenitsa'da öldürülmeleri, uluslararası arenada Sırp'ların ve Sırbistan'ın gücünü azaltmıştır. İleride göreceğimiz gibi NATO ve BM'nin bu olayın tekrarına Kosova'da izin vermeme isteği ve

Kosova'nın bağımsızlığa doğru ilerlemesi, Sırbistan'ın bu uluslararası arenada güçsüzlüğünden en önemli göstergeleri olmuştur (Hürriyet, 199).

Bosna-Hersek için Dayton Anlaşması uluslararası sınırların belirlenmesi açısından önemlidir. Bosna-Hersek aynı zamanda birbirine eşit Bosna-Hırvat Federasyonu ve Bosna Sırp Cumhuriyeti'nden oluşur. Bu anlaşma Boşnakların aleyhine işlemektedir (Latiç, 2016). Bölgede milliyetçiliğin vermiş olduğu güçle tanımlanan tarihsel düşman olarak Boşnaklar, Sırlar tarafından etnik temizliğin etkisi altında kalmıştır. Ancak bu anlaşma ile Sırların radikal yaklaşımları, Bosna-Hersek'te tescillenmiştir. Aynı zamanda Bosna Hırvat federasyonu nedeniyle, Hırvatlar tarafından kontrol altına girmiştir. 2016 nüfus sayımına göre ülke nüfusunun %50,11'ini Boşnaklar, %30,78'ini Sırlar ve %15,43'ünü Hırvatlar oluşturur (Bosna Hersek, 2016). Bu durum Boşnaklara hür bir irade vermemektedir ve Sırların etkisinde kalmaya devam etmektedir. Her ne kadar Miloseviç'in saldırgan ruhu Sırlar üzerinden gitse de, bu konuda kesin bir şekilde Sırların bir daha gerginlik yaratmayacağını garantisini vermemektedir.

3.2. Karadağlıların Bağımsızlık Kararı

Karadağlılar, Sırp Ortodoks Kilisesi'nin milliyetçi yaklaşımları nedeniyle ayrılma kararı almıştır. 1993 Ekiminde kendi ruhani liderlerini seçerek, Sırp Ortodoks Kilisesi'nin etkisine bir tepki göstermişlerdir (Sönmezoğlu, 2000: 762). Bu durum Karadağlıların Sırp milliyetçi ekseninden ayrılarak, kendi milliyetçi yaklaşımlarının gelişmesine ve kendilerince haklı görülerek bağımsızlığın sağlanması yolunda önemli bir aşama olmuştur.

2003 yılına kadar nüfus sayımında bölgede halk kendilerini Karadağlı olarak ifade ederken, küçük bir bölümü ise kendilerini Sırp olarak tanımlamıştır. Ancak 2003 yılı sayımı, Sırbistan'ın ve Karadağ'daki Sırlar, olası Karadağ'ın bağımsızlığına karşı bir çalışma içine girmeleriyle nüfus sayımında bu az olan Sırp nüfusu %30'lara çıkartmışlardır (Setimes, 2003).

Miloseviç'in 1997 yılına kadar izlediği politikalar Karadağ'ı olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Bu politikalar ağırlıklı olarak Sırp kimliğinin ön plana çıkarılması, Karadağlıların bir Sırp varlığı olduğu bilinci yaratılmaya çalışılması, hatta daha da ileri gidilerek Karadağlılar "Tito'nun uyduruk milleti" olduğu ve Karadağ Ortodoks kilisesinin hayali bir kilise olduğu yönünde söylemlerin yayılması ile şekillenmiştir (Krliç, 2007: 148). Bu durum hiç şüphesiz tepki olarak Karadağ milliyetçiliğinin yayılmasına kaynaklık etmiştir.

1990-1997 yılları arasında Karadağ'da, YFC tarafından azınlıklara yönelik ayrımcı politikalar uygulandığı bilinir. Bu azınlıklara yönelik baskı ve zulümler, Karadağ'ın ileride değineceğimiz bağımsızlığında kilit rol oynamıştır. Bağımsızlık için konulan %55'lik baraj, Karadağ'ın Sırbistan ve Karadağ'da kalması yönünde amaçlansa da, halkın %55,5'i bağımsızlığa evet demiştir. Bu politikalar, Karadağ milliyetçiliğinin ve azınlıkların Sırbistan'a yönelik olumsuz tavırlarının artmasına neden oldu. 1997 yılında iktidara gelen Karadağ Başbakanı Cukanovic ile Balkanlarda buğulu resim değişmiştir. Cukanovic ile azınlıklara yönelik iyileştirilen hakların ülkenin bağımsızlığı yönünde geri bildirim olmuştur (Krliç, 2007: 97). Bu dönemlerde Sırbistan'ın milliyetçi partilerden oluşması, Karadağlılar açısından pek olumlu bir gelişme olduğunu söyleyemeyiz. Her ne kadar 2000'lerde demokratik hükümet Sırbistan'da iktidara gelse de, Karadağ bağımsızlığın kendileri için bir amaç haline getirmiştir. Sırbistan ile

ilişkiler düzelmediğinden ötürü AB devreye arabulucu olarak girmiş, 14 Mart 2002’de taraflar Belgrad’da toplanmışlardır. Taraflar arasında Belgrad anlaşması imzalanmış ve ilerleyen dönemlerde anlaşmanın etkisinde 4 Şubat 2003’te Yugoslavya Federal Cumhuriyeti yerine Sırbistan ve Karadağ devleti ortaya çıkmıştır (Krliç, 2007: 97). Karadağlılar, 85 yıl sonra devletlerini tekrar uluslararası arenada zikretme fırsatı yakalamıştır.

Sırbistan ve Karadağ’ın ortak bir geleceğe sahip olunamayacağını, AB yönünde tartışmalarda da göstermiştir. Karadağ’a göre Sırbistan ülkenin AB müzakerelerini engelleyeceği düşünülmüştür. Bu ikili arasında dikkat çekici bir diğer konu ise Avrupa’daki şarkı yarışmasında hangi milletten katılımcı gönderileceği üzerine olmuştur. İki tarafta kendi milletinden birinin gönderilmesi üzerine tartışınca, Sırbistan ve Karadağ trajikomik bir biçimde ortak bir şarkıda bile buluşmamışlardır (Türbedar, 2006: 48-60). 2006 yılında gerçekleşen Bağımsızlık referandumu ile Karadağ, bu fikri ayrılığı resmileştirmiştir. Bu sonuç özellikle Hırvatistan ve Bosna Hersek tarafından olumlu karşılanmıştır. Başka deyişle, bu bağımsızlık, Büyük Sırbistan hayalini sarsmıştır (Krliç, 2007: 91). Etkili bir şekilde değerlendirildiğinde Kosova miti ulus üzerinde tutkal görevi görürken, Miloseviç ile birlikte ayrışmanın kaynağı olmuştur.

Karadağ, her ne kadar bağımsızlığını ilan etse de, Sırbistan ile dostane ilişkilerin devam edeceğini, iki ülke arası vatandaşların pasaportsuz olarak giriş çıkışlarına izin verileceğini Hükümet düzeyinde ifade etmiştir. Sırbistan ise Karadağ’ın bu bağımsızlık girişiminden ötürü kardeş tavrı değişmiştir. Bu bir anlamda, Sırbistan’ın Karadağ gibi bir yaklaşım içinde olmayacağını gösterir. Kosova miti örneğinde belki Karadağ, Sırbistan’ın Vuk Branković’i olmuştur diyebiliriz. Sırbistan ve Karadağ Anayasası’nın 60. Maddesi “birlikten çıkan üye, mevcut devletin uluslararası kimliğinden yararlanamayacağını kabul etmiş” olur ifadesi Karadağ açısından sıfırdan başlamak olduğu için bu tarz pasaportsuz girişlerin, Karadağ’ın ifade ettiği şekilde kolay olmayacağını belirtebiliriz (Krliç, 2007: 94-95).

3.3. Domino Etkisi: Kosova’nın Bağımsızlığı

Kosova, Karadağ’ın bağımsızlığını bir fırsat görmüştür. 10 Haziran 1999’da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen 1244 sayılı karar, Kosova’ya Sırbistan içerisinde özerklik sunmuştur (Security Council Resolution, 1999). Kosovalıların bu ayrılıkçı tutumu elbette Kosova mitinden kaynaklanmaktadır. Sırlara göre Kosova tarihsel bir yerdir ve büyük göçle birlikte göçe zorlandığını kabul eden Sırlar, Arnavutların burada haksız bir davasının olduğu ve bunu engelleme adına yapılacak çalışmaları kendilerince makul bulmuştur.

1960-1980 yılları arasında, Kosova’da tepkisel olarak milliyetçilik öne çıkar. Arnavutlar, Sırlara karşı ayaklanmalar gerçekleştirmiştir. Bu dönemlerde okullarda Sırpça eğitim verilmesi, gösterilere neden olmuştur. Çünkü Kosova’nın büyük bir bölümü Arnavutlardan oluşmaktaydı (Taşkırın, 2009: 274). Kosova’daki olayların büyümesinde, 1989’da Sırbistan’ın Kosova’ya ilişkin özerk statüsünün kaldırılması önemli bir yeri vardır (Krliç, 2007: 82). Miloseviç ayrıca Kosovalıların kendi dillerini konuşmalarına, okullarını açmalarına ve kendilerini yönetmeye dair hakları tanımamıştır. Miloseviç döneminde etnik temizlik büyük bir sıçrama göstermiş, birçok kişi yerlerinden edilmiş ya da hayatlarını kaybetmiştir. Yaşanan bu gelişmeler, Kosova

milliyetçiliğini, Sırp karşıtı bir odakta şekillendirmiştir. Bu gelişme, 2008 yılında Kosova'nın bağımsızlığa ulaşması ile farklı bir boyuta geçmiştir.

3.4. Hırvatistan ve Slovenya: Yugoslavya Ardılı Farklı Avrupalar

Yugoslavya'yı meydana getiren ve bir ölçüde birlikte tutan ideolojidir. Yani Güney Slavlarını bir arada tutan bu dönemlerde komünizmdir. 1990 yılında Yugoslavya Meclisi seçimleri, bu ideolojik tutunmanın sonunun geldiğinin işareti olmuştur. Nisan'da Slovenya ve Mayıs'ta Hırvatistan seçimlerinde komünistler kaybetmiştir. Komünist liderlerin yerine gelen milliyetçi liderler, Yugoslavya'nın geleceğini belirlemiştir. Özellikle Sırp Lider Miloseviç'in bu hengâmede iktidara gelmesi, Yugoslavya'nın ekonomiden ziyade askeri güçle ayakta tutulabileceği düşünülmüştür. Öyle ki, bu düşünce Yugoslavya'dan ayrılanları, askeri olarak cezalandırılacağı yönünde bir kanıya dönmüştür. Ancak bu kanı, Slovenya Devlet Başkanı Milan Kocan tarafından hoş karşılanmamıştır. Kucan'a göre eğer ordu eyaletlerin iç işlerine karışır, Slovenya federasyondan derhal ayrılmalıdır (Azarkan, 2011: 54). Hırvatistan ise, Devlet Başkanı Franjo Tudjman ile Anayasa krizine yönelik başkanlık seviyesinde tartışma önerisi getirmiştir. Kısacası, Hırvatlar da Sırp'ların tutumlarından rahatsız olmuştur.

Yugoslavya'nın 1992 bütçesi protestoları da beraberinde getirmiştir. Bu bütçenin %81'inin Yugoslav ordusuna ayrılması, Hırvatlar ve Slovenler gibi gelişmeye çalışan ekonomiler için birer çılgınlıktı (Tatar-Toprak, 2011: 120). Böylece, Hırvatistan ve Slovenya, Sırp'ların bu savaş ekonomisini boykot etmek üzere, temsilcilerini Federal Meclis'ten çekmiştir. Yugoslavya'nın geleceğine dair Hırvat Lider Stephan Mejiç'in konuşması da unutulmamalıdır: Yugoslavya daha fazla var olamayacak! (Keesings's Record of World Events, 1991).

Hırvatlar ve Slovenler, Sırp ve Boşnaklara göre farklıdır. Bu iki ülke alım gücünün yüksek ve işsizliğin düşük olması nedeniyle Batı Avrupa kültürüne kolay entegre olma şansı bulmuştur (Tatar-Toprak, 2011: 121). Öyle ki, Yugoslavya ardılı bu iki Cumhuriyet ilerleyen dönemlerde AB'ye üye olmayı başarmıştır. Slovenler ve Hırvatlar ekonomide farklı olmasının yanında, alfabe olarak da farklıdır. Diğerlerinin Kiril alfabesine karşılık bu iki devlet Latin alfabesini kullanmaktadır. Bu iki ülke günümüzde NATO çatısında yer almasında dile bağlı kültürel yakınlık elbette etkili olmuştur.

Kosova'nın özerkliğinin Sırp'lar tarafından kaldırılması, Slovenleri önemli bir ölçüde etkilemiştir. Bu aşamada muhalefet grupları oluşmuştur. Muhalefet grupları, 1989'da, 1918'e sembolik olarak gönderme yaparak bir Mayıs Deklarasyonu yayınladı, bu anlamda gruplar bağımsızlık taleplerini belirledi (Slovenia, 2020). Temel Şart yayımlanarak, Yugoslavya içinde kalmanın bazı şartları sunuldu. Egemenlik ve ulusal self determinasyon hakkının güvence altına alındığı, tüm ulusların ve azınlıkların eşit olması şeklindedir. Slovenya bu dönemde, anayasa değişikliği üzerine yoğunlaşmıştır. İnsan haklarını, siyasi özgürlükleri, demokrasiyi, mülk edinme hakkı da dâhil olmak üzere ekonomik özgürlüğü talep etmiştir. Ayrıca Slovenya'da Federal organlar ve Sloven dili kullanımı, Federasyona karşı mali ve orduya dair haklar saklı tutulmalıdır. Son olarak Slovenya'da ancak cumhuriyetin onayı ile olağanüstü hal ilan edilebileceğini açıklamıştır (Meier, 1999: 109). Bu anayasa değişikliğinin etkisinde,

ordunun arması mavi renk üzerine üç sarı yıldızla, Avrupa'ya ait olduğunun mesajı verilmiştir (Meier, 1999: 115). Bu anayasa ve ordu değişikliği, Yugoslav Sırp komünistleri tarafından kabul edilmez bulunmuş ve Miloseviç'in gelişi ile birlikte Slovenya'ya ekonomik yaptırımlar uygulanmıştır. Miloseviç'in buradaki amacı rekabet halinde olduğu Slovenleri, Yugoslavya dışına çıkarmaktır. Her ne kadar Slovenler, Yugoslav ekonomi pazarında kalmak istese de, Slovenlere yönelik Sırp baskı ve zulmü, ülkeyi Yugoslavya'dan bağımsızlığa yöneltmiştir (Meier, 1999: 116).

Slovenya'nın Yugoslavya'dan bağımsızlığı, ülkenin Avrupa Topluluğu'na katılım arzusu ile ilgilidir. Diğer ardıl cumhuriyetlere göre Slovenya AT kriterlerini karşılama yönünde hareket etti. Slovenlerin ayrıca, belirgin Sırp varlığının ve Sırplarla, Sırp-Hırvat ilişkilerinde olduğu gibi tarihsel sorunların olmaması, Sırpların Sloven bağımsızlığına kapı aralamanın ve Hırvatları, Yugoslavya içinde ittifaksız bırakmanın peşinde olduğu düşünülebilir (Meier, 1999: 153).

Hırvat Lider Tudjman, anti-Sırp düşüncesi ile 1990 seçimini kazandı. Tudjman, Hırvatistan'ın etnik olarak Sırpları ikinci sınıf vatandaşlar haline getirmek üzere çalıştı. Hırvatistan'ın bölünmesi, yine aynı yıllara denk gelmesi, Sırpların bu anti-Sırp tutumuna karşı hareketliliğidir (Bora, 1995: 131). Milliyetçi Hırvat hükümeti, eski faşist Hırvat devlet sembollerini kullanılma dayatmasını başlattığında, bir direniş meydana geldi.

Hırvatistan, 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesiyle, Krajina bölgesindeki Sırplar ve diğer Sırpların bulunduğu bazı bölgelerde Yugoslavya'da kalma yönünde çalışmalara girdiler (Bora, 1995: 180). Bu dönemde ağırlıklı olarak Sırp ordusuna dönüşen Yugoslav ordusu Sırpları destekledi (Bora, 1995: 180-181). Çatışmalar meydana geldi ve Sırplar Hırvat topraklarının üçte birini kontrol altına aldı. Bu altı aylık çatışmada etnik açıdan çok karışık olan cumhuriyet bölgeleri fiilen bölündü.

SONUÇ

Samardzic Kosova miti ile ilgili olarak yalnızca bir ulusal fikir değil, aynı zamanda bir Sırp'ı bir Sırp yapan bir karakteri olduğunu söyler (Bieber, 2002: 98). Sırp milliyetçiliğin merkezinde değerlendirilebilecek olan Kosova miti, Sırp ulusal bilincinin gelişmesinde yeri önemlidir. Sırp Ortodoks Kilisesi tarafından efsaneleştirilen Kosova Savaşı tarihsel olarak yıkıcı işlevini 90larda göstermiştir. Yugoslavya, Sırpların ideali olan Büyük Sırbistan için gerekli ortamı sağlayan bir oluşumdu ancak Kosova miti ve Sırp milliyetçi lider Miloseviç'in iktidara gelmesi ile birlikte Sırpların kaderi değişmiştir.

Sırp milliyetçiliğin korunması ve yaşatılması için büyük çabalar gösteren Sırp Ortodoks Kilisesi Sırplar için önemli bir kurumdur. Kosova Savaşı Sırpların Büyük Sırbistan idealine ve merkezizetçiliğine karşısında büyük bir kayıptır. Bu savaştan sonra Sırplar kendi deyimleri ile Türk boyunduruğu altına girmiştir.

Osmanlı döneminde tek varlığına izin verilen Sırp Ortodoks Kilisesi ile Sırp milliyetçiliğin kökleri eşgüdümlüdür. Sırp Ortodoks Kilisesi milliyetçiliği kilise ve manastırlar inşası üzerinden sürdürerek, Kosova'nın Sırplar adına tarihi bir yer olmasında öncülük etmiştir. Kosova bu gelişmeler üzerine Sırplar için tarihsel yaşam alanı olması kaçınılmazdır. Ancak büyük göç ile birlikte Sırplar buralardan göç etmek zorunda kalmış ve yerlerini Arnavutlara bırakmıştır. Arnavut ve Sırp tarihi tezlerinin

çakıştığı Kosova hangi ulusa ait olduğu konusunda anlaşılabilmesi, iki ulus arasında çatışmaların kaynağı olmuştur.

Sırp için tarih 1989 yılında Miloseviç'in tarihi konuşması ile değişmiştir. Bu dönemden sonra Sırp Tanrı'nın seçilmiş halkı olmaktan, Balkanlarda güvenilmez bir ulus olma yoluna girmişlerdir. Bir başka deyiş ile Sırp bu dönemde kutsal motifinden lanetlenmiştir. Sırp milliyetçiliği ardıl cumhuriyetler üzerinde büyük etkileri olması ile birlikte farklı milliyetçi liderler Balkanlarda iktidara gelmiş ve Yugoslavya'nın dağılma süreci başlamıştır. Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte önce Karadağ'ı sonra da Kosova'nın bağımsızlığı ile Sırp tarihi Büyük Sırbistan hayalini geride bırakmak zorunda kalmıştır. Kısacası Kosova miti ulusal bilincin gelişimi için oluşturulurken 1989 sonrası bu mitin bir ayrışma, ötekileştirme aracı olarak kullanıldığını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- AKSAKAL, E. (2015). Modernist Milliyetçi Kuramlar Işığında Türk Milliyetçiliğine Bakış. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S, 54, 203-222.
- ANSCOMBE, F. F. (2006). The Ottoman empire in recent international politics-II: the case of Kosovo. The International History Review, 28(4), 758-793.
- ANZULOVİĆ, B. (1999). Heavenly Serbia: From myth to genocide. NYU Press.
- AZARKAN, E. (2011). Slovenya, Hırvatistan ve Bosna'nın bağımsızlık mücadeleleri ve Yugoslavya'nın dağılışı. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8(2), 52-91.
- BABUNA, A., & DOĞUŞU, B. U. (2000). Geçmişten Günümüze Boşnaklar. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- BORA, T. (2018). Yugoslavya/Milliyetçiliğin Provokasyonu. İletişim Yayınları.
- CAN, F. (2013). Balkanlar'da Milliyetçilik ve Kosova'nın Bağımsızlık Süreci. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DANIŞMEND, İ. H. (1961). İzahlı Osmanlı tarihi kronolojisi (Vol. 1). Türkiye Yayınevi.
- ETTY, J. (2009). Serbian Nationalism and the Great War. History Review, (63), 40.
- BİEBER, F. (2002). Nationalist mobilization and stories of Serb suffering: The Kosovo myth from 600th anniversary to the present. Rethinking history, 6(1), 95-110.
- GELLNER, E. (1992). Uluslar ve Ulusçuluk, çev. Büşra Ersanlı-Behar ve Günay.
- GREENAWALT, A. (2001). Kosovo Myths: Karadzic, Njegos, and the Transformation of Serb Memory. spacesofidentity. net.
- HALAÇOĞLU, Y. (1992). Kosova Savaşı. I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri, 26 Nisan 1989, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 29-33.
- Hürriyet, NATO'nun Yeni Strateji Arayışları ve Kosova, Nisan 1999.
- HOBBSAWM, E. J. (2012). Nations and nationalism since 1780: Programme, myth, reality. Cambridge university press.
- UZGEL, İ. (1992). Sosyalizmden Ulusçuluğa: Yugoslavya'da Ulusçuluğun Yeniden Canlanması. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 47(01).
- İZETBEGOVİĆ, A., Erkilet, A., Demirhan, A., & Öz, H. (2003). Tarihe tanıklığım. Klasik.

- KARPAT, K. H. (2012). Balkanlar'da Osmanlı mirası ve milliyetçilik. Timaş Yayınları.
- MEIER, V. Yugoslavia: A History of its Demise, trans. Sabrina P. Ramet (London and New York, 1999).
- BASKIN, O. (1997). Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli. Ankara: Bilgi Yayınları.
- ÖZKAN, A. (2016). Balkan Savaşları'nda Sırpların Müslümanlara Yönelik Gayri İnsanî Uygulamaları. Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, (15), 23-54.
- POULTON, H. (2000). The muslim experience in the Balkan states, 1919-1991. Nationalities papers, 28(1), 45-66.
- REĐEP, J. (1991). The Legend of Kosovo. Oral Tradition, 253-265.
- SANCAKTAR, C. (2008). 1980 Sonrası Yugoslavya'da Sırp ve Hırvat Milliyetçiliği. Uluslararası Balkan Kongresi, 89-120.
- SEVER, M (2016). Japanese Mythology and Nationalism: Myths of genesis, Japanese identity, and Familism. The International Conference on Japan & Japan Studies 2016 Official Conference Proceedings, ss. 1-8.
- SÖNMEZOĞLU, F. (2000). Uluslararası ilişkiler sözlüğü. Der Yayınları.
- SMITH, A. D. (1995). Küreselleşme çağında milliyetçilik. Çev. Derya Kömürcü). İstanbul: Everest Yayınları.
- TAŞKIRAN, C. (2009), Kosova'nın Bağımsızlık İlanı ve Sonrasındaki Gelişmeler, I. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi Bildiri Kitabı, Priştine, Kosova
- TATAR, V., & Toprak, N. G. (2011). Eski Yugoslavya'nın Bölünmesinde İçsel Dinamiklerin Etkisi. İzmir Üniversitesi Uluslararası Bölgesel ve Küresel Dinamikler Konferansı, 109-119.
- TÜRBEDAR, E. (2006), "Karadağ'ın Bağımsızlığında Büyük Final", Stratejik Analiz, Sayı 72, Nisan 2006, 48-60.
- UĞURLU, M. (2010). Sırp Milliyetçiliğinde Kosova Efsanesinin Yeri ve Önemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- T. C. Dışişleri Bakanlığı Ocak Ayı Dış Politika Gelişmeleri, <http://www.mfa.gov.tr/turkce/gruph/hk/01/1/03.htm>.
- ÜLGER Kaya, İ (2013). Balkanlarda Barış ve Güvenliğin Tesisinde AB'nin Rolü. Kongre Bildirileri Kitabı, Uluslararası Güvenlik Kongresi, 119-133.
- YİĞİT, Y. (2009). Milliyetçilik Çağında Prizren İttihat Cemiyeti. Turkish Studies, 4, 8.
- ZİROJEVIĆ, O. 2000. "Kosovo in the Collective Memory." In The Road to War in Serbia, ed. N. Popov. Budapest, Hungary: CEU Press.